

KİMLİĞİN TARİHSEL VE KÜLTÜREL ORTAK İNŞASI: TÜRKİYE'DE BALKAN (RUMELİ) GÖÇMENLERİ

The Historical and Cultural Common Construction of Identity: The Balkan (Rumelia) Immigrants in Turkey

Serdar ÜNAL*

ÖZ

Türkiye'deki Balkan göçmenleri, hem geldikleri ülke hem de etnik kimlik anlamında değişkenlik göstermektedir. Balkanlar'da Türk ve Müslüman'ın yaşadığı hemen her ülkeden Türkiye'ye kitlesel göçler yaşanmıştır. Dolayısıyla, Türk etnik kökenli ve Türk etnik kökenli olmayan farklı göçmen grupları, Türkiye'ye beraberlerinde getirdikleri ve aynı zamanda yeniden ürettikleri az veya çok farklı bazı kültürel değerlerinden dolayı dikkat çekmektedir. Nitekim, bu çalışmada, Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli Müslüman göçmenlerin kimlik algısı, aidiyet oluşumları ve bunlara ilişkin söylem biçimlerinin sosyal ve kültürel açıdan taşıdığı anlamın açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu noktada özellikle tartışılan konu heterojen bir kimlik yapısının başka bir deyişle çoklu-kimlik ve çoklu-aidiyet kavramlarının hangi Balkan göçmeni gruplar için ne derece geçerli olduğudur. Ayrıca, Türk etnik kökenli göçmenler ile Türk etnik kökenli olmayan Müslüman Balkan göçmenleri arasında kimlik inşa süreçleri veya kullandıkları kimlik formları bakımından ne türden farklılıkların olduğu irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışma, Türkiye'de Balkan göçmenlerinin en yoğun olarak yaşadığı kentlerden biri olan İzmir'in göçmen mahallesi olarak bilinen bölgelerinde alan araştırmasına dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, incelenen bölgeler özelinde Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli Balkan göçmenlerinin kimlik ve aidiyet söylemlerinin analizi yapılmaya çalışılmış ve bu yönde göçmenlerin, kimlik ve aidiyet tanımlarında kullandıkları referanslarda belli bir farklılaşma görülse de özellikle Osmanlı mirası ve Müslümanlık çerçevesinde geliştirilen ortak bir Balkanlı kimliğinin ön plana çıkarıldığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Göç, Kimlik, Balkan/Rumeli Göçmenleri, Çoklu-Kimlikler/Aidiyetler, Tarihsel ve Kültürel Miras

ABSTRACT

Balkan immigrants in Turkey differ from each other both in terms of the country from they migrate and ethnic identity. Turkey has experienced mass migrations from almost every country in the Balkans where Turks and Muslims live. Thus, on account of their some distinctive cultural values that the Turkish and non-Turkish immigrant groups bring together by reproducing them they are conspicuous. Hence, in this research it is aimed at illuminating the social and cultural meanings of the identity-perception, belonging-forms and relative-expressive ways of Turkish, Bosnian and Albanian Muslim immigrants. At this point, the matter of in question is to what extent a heterogeneous identity structure in other words concepts of multiple-identity and multiple-belonging accord with different Balkan immigrant groups. The differences between the Turkish and non-Turkish Muslim immigrants in terms of processes of identity construction and identity forms they choose are also examined. The fieldwork is conducted in areas which are known as immigrant neighborhood in Izmir where the Balkan immigrants have already densely localized in Turkey. In this context, the identity and belonging discourses of Turkish, Bosnian and Albanian Muslim immigrants have been proved. In this direction, although there is some differentiation in terms of the references used by immigrants defining to identity and belonging, it is observed that a common Balkan identity which is developed especially in the frame of Ottoman heritage and Muslims is highlighted.

Key Words

Migration, Identity, Balkan/Rumelia Immigrants, Multiple-Identities/Belongings, Historical and Cultural Heritage

* Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Elemanı, serdarunal@adu.edu.tr

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulmasıyla birlikte devletin genişlemesi için Anadolu toprakları dışındaki alanlarda önemli sayıda Türkçe konuşan topluluklar iskân edilmiştir. İmparatorluğun, 1699 Karlofça Antlaşmasıyla ilerlemesinin durup geri çekilme sürecinin başlamasıyla göç meselesi de buna bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ağırlıklı olarak, Balkanlar'dan ve Kafkaslar'dan gerçekleşen göç hareketleri Osmanlı'yı sürekli olarak meşgul etmiş ve varlığını Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam ettirmiştir. Neticede, imparatorluğun zayıf düşmesiyle birlikte Türk ve Müslüman halkların yaşadıkları yerlerden çıkarılması asırlar önceki göçü bir anlamda tersine çevirmiş oldu (Doğanay, 1997:194). Şüphesiz, bu göçler Türkiye'nin tarihsel süreçte oluşmuş toplum dinamiğinde, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal hayattında önemli etkiler yaratmıştır.

Nitekim, Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göçlerin, çoğunlukla Türkiye dışındaki soydaşların ve Müslüman olan halkların, totaliter rejimlerden ya da savaş ortamlarından kaçarak Türkiye'ye göç etmelerinden kaynaklandığını (İçduygu; Sirkeci, 1999:249), yani ırksal, ulusal, sosyo-kültürel ve siyasal nedenlerle gündeme geldiğini belirtmek mümkündür. Netice itibarıyla, Türkiye, iki yüzyılı aşan bir süredir çevre bölgelerden, özellikle de Balkanlar'dan yönelen "kitlesele" göçlerini hedefi olmuştur.

Anadolu'nun gerek yakın gerekse uzak tarihinde komşu ülkelerden yaşanan göçlerdeki ortak özellik, paylaşılan bir kültürdür. Ortak kültürel kökenin var oluşu yerli kültürün norm ve değerlerini sarsıcı, tehdit edici bir

yapının ortaya çıkışını engellemiştir. Fakat, yine de belirli bir çevreden veya kültürden kopuş aidiyet duygusunu zedelemekte, göç edenler için 'ne orada' 'ne burada' olamama halini doğurabilmektedir. Onlar için, geçmiş deneyimler, bilgiler, birikimler bir devamlılık çizgisinde gelecek için 'kullanılabilir' olmaktan çıkabilmektedir (Kümbetoğlu, 1997:229-274). Bu manada, göçmenler, kendilerini diğer toplumsal kesimler gibi birtakım grup aidiyetleri ve kültürel kimlikler içinde ifade ederler. Geline yer onlar için, zihniyet, tutum ve davranış boyutunda sosyo-kültürel ve psikolojik değişimler talep eden bir mekansal farklılaşma, ama daha çok bir "mücadele alanı"dır (Çelik, 2003:235). Dolayısıyla, içinde yaşadıkları ülkeye beraberlerinde getirdikleri, kurumsallaştırdıkları ve aynı zamanda yeniden ürettikleri kültürel değerlerinden dolayı göçmenler dikkat çekmekte, bu yönde kimlik, kültür, aidiyet ve değer çatışması vb. olgular ilgi konusu olmaktadır.

Bugün, Türkiye'ye Balkanlar'dan (özellikle Bulgaristan, Yunanistan ve eski Yugoslavya topraklarından) gelen göçmenler, Batı Anadolu ağırlıklı olmak üzere, ülkenin hemen hemen tamamına yerleşmişlerdir. Ancak, Batı Anadolu'da nüfus yığılmasını önlemek amacıyla, ülkenin orta ve doğu kesimlerinde iskânı teşvik edici politikalar izlense de Balkan/Rumeli göçmenlerinin genel tercihi Batı'daki iller olmuştur (Özlem, 2011:1). Özellikle, Bursa, İstanbul, Kocaeli, Balıkesir, Çanakkale, Manisa, Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli kentlerinde ve çevrelerinde olduğu gibi İzmir kenti de Balkan göçmenlerinin yoğun olarak yaşadığı yerlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İzmir, Balkanlar'dan gerçekleşen hemen hemen bütün göç dalgalarında ev sahibi rolünü fazlasıyla üstlenmiş olan bir kent konumundadır. Yapılan araştırmalarda İzmir ve çevresinde yaklaşık 1.5 milyon Balkan göçmenin yaşadığı iddia edilmektedir (Sait, 2007:11). Nitekim, Türk etnik kökenli ve Türk etnik kökenli olmayan Müslüman Balkan göçmeni grupları üzerine odaklanan bu çalışmanın verileri 2008-2009 yıllarında İzmir kentinde gerçekleştirilen alan araştırmasına dayanmaktadır. Bu yönde, Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerin kendilerini nasıl tanımladıkları, nereye ait hissettikleri, topluluğun kendi tarihini ve kültürünü nasıl algıladığı ve kendileri için nasıl bir kimlik tanımlaması yaptıkları ayrıca çoklu-kimlikler/aidiyetler kavramlarının bu gruplara uygunluğu gibi konular irdelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Şüphesiz, Balkan göçmenleri denildiğinde homojen bir gruptan bahsedilmemektedir. Dolayısıyla, bu araştırma Balkanlar'dan Türkiye'ye gelen Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli Müslüman göçmenlerle sınırlıdır. Ancak, şunu da belirtmek gerekiyor ki, Balkanlardan göç edenler arasında, hem göçten önceki hem de sonraki süreçte biyolojik ve/veya kültürel bütünleşme içinde bulunmuş kesimlerin varlığı yadsınamaz. Dolayısıyla, bahsedilen göçmen kitlelerin kategorize edilme sürecinde çoğunlukla sıkıntı yaşandığı da bir gerçektir. Sonuç itibarıyla, bu araştırma Türkiye'deki Balkan göçmenlerini bütünüyle kapsayacak geçerli genellemelerde bulunma gayreti içinde olmamasına rağmen, elde edilen verilerin İzmir İli (Bornova

-Altındağ, Çamdibi, Pınarbaşı;- Gaziemir-Sarıç bölgeleri) özelinde Türk etnik kökenli ve Türk etnik kökenli olmayan bazı Balkan göçmeni (Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli) grupların kimlik, kültür ve aidiyet bağlamında belirli özelliklerini veya eğilimlerini ortaya koymasından önemli olduğu söylenebilir.

Araştırmanın Problemi ve Amacı

Bu çalışmada, Türk etnik kökenli göçmenler ile Türk etnik kökenli olmayan Müslüman Balkan göçmenlerinin kimlik algısı, aidiyet oluşumları ve bunlara ilişkin söylem biçimlerinin sosyal ve kültürel açıdan taşıdığı anlamın açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Bu noktada özellikle tartışılan konu heterojen bir kimlik yapısının başka bir deyişle çoklu-kimlik ve çoklu-aidiyet kavramlarının hangi Balkan göçmeni gruplar için ne derece geçerli olduğudur. Bu çalışmanın sınırları içinde düşünülecek olursa, Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli Müslüman Balkan göçmenleriyle ilgili üç önemli soru dikkat çekmektedir: (1) Sözü edilen bu farklı Balkan göçmenlerinin kimliklerini birden fazla kültürel aidiyet biçimine göre şekillendirdiklerini veya inşa ettiklerini söylemek mümkün müdür? (2) Türkiye'ye gelen Balkan göçmenlerinin farklı kimlikler arasında gidip geldiklerini veya birden fazla ülkeye/topluma aidiyet veya sadakat geliştirdiklerini söylemek mümkün müdür? (3) Türk etnik kökenli göçmenler ile Türk etnik kökenli olmayan Müslüman Balkan göçmenleri arasında kimlik inşa süreçleri veya kullandıkları kimlik formları bakımından ne türden farklılıklar bulunmaktadır? Nitekim, araştırmada "Türk, Boşnak ve Arnavut" kökenli Balkan göçmeni

grupları özelinde bu üç temel sorunun cevabı aranmaya çalışılmıştır.

Araştırma Yöntem ve Tekniği

Çalışmada, her ne kadar niteliksel araştırma yöntemi ve niceliksel yöntem birlikte kullanılmış olsa da, ağırlıklı olarak nitel yöntem bağlamında “derinlemesine görüşmeler” yoluyla elde edilen nitel veriler ön plandadır. Nitel araştırmadan elde edilen sonuçlar bir genellemeye ulaşmaktan çok bu süreçte yaşanan durumları (bu süreci yaşayan kişilerin kendi ifadeleriyle aktarmalarına olanak sağlayarak) biraz daha yakından ve derinlemesine anlamayı ya da keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu yönde, derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen nitel verilerin analizinde “betimsel-analiz” kullanılmıştır. “Betimsel analiz”de görüşülen kişilerin söylediklerinden, anlatılarından sık sık doğrudan alıntılar yapılarak elde edilen veriler sunulmaya çalışılmıştır. Görüşme çözümlerinde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile sadık kalınarak belirli tanımlamalar yapılmıştır.

Niceliksel araştırmayla da sayı-sallaştırmaya daha fazla imkân veren veriler elde ederek, genelleme yapma konusunda daha sınırlı olan nitel araştırma sonuçlarını kısmen de olsa “güçlendirmek” hedeflenmiştir. Bu anlamda araştırmada, “anket tekniği” yoluyla elde edilen nicel veriler nitel verilerin desteklenmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu nedenlerle, araştırmanın özelliği ve yapısı nedeniyle nicel yöntem bağlamında elde edilen veriler için ileri analiz teknikleri kullanılmamış ve çalışmanın esas yönünü oluşturan nitel verileri desteklemek amacıyla basit yüzdelik dağılımlar sunulmuştur.

Araştırmanın Evreni ve Ör-

neklemi

“Nicel araştırma” bağlamında “kota örnekleme yöntemi”nde sınırlı bir evren, araştırmacının amacına uygun olarak araştırmacının öngördüğü belirli kriterlere (kategorilere) göre sınıflandırılır. Bu yönde, öncelikle araştırma evreninin, İzmir kent merkezi sınırları içinde, “Balkan göçmenleri mahallesi/semti” olarak bilinen veya adlandırılan yerleşim yerlerinden oluşturulması hedeflenmiştir. Buradaki temel kriter çalışma evreni olarak kabul edilecek olan bölgelerde Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerin yer almasıdır. İlk aşamada, bu kriter çerçevesinde göçmen bölgeleri taranmış, bu yönde Bornova ve Gazidemir ilçelerine bağlı Altındağ, Çamdibi, Pınarbaşı ve Sarnıç bölgelerindeki toplam 14 mahalle kriterine uygun yerleşim yerleri olarak tespit edilmiştir.

Bu aşamadan sonra, bu mahallelerdeki (etnik köken esash olmak üzere) Türk, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenler çalışma evrenine girecek kategoriler olarak kabul edilmiştir. Çalışma evrenini oluşturan bu kategorilerin toplam nüfusu 151.077’dir (TÜİK, ADNKS, 2008). Araştırma bölgesi, mahalle muhtarlıklarının kayıtlarından (2008 yılı için) derlenen verilere göre, bu toplam nüfus içerisinde göçmen gruplarının nüfus dağılımı şöyledir (kategorilerin evrendeki temsili): Türk kökenli göçmenler 90.042; Boşnak kökenli göçmenler 31.122 ve Arnavut kökenli göçmenler 29.913. Bu aşamadan sonra $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde ve $d = \pm 0.03$ örnekleme hatası ile 151.077 kişilik bir çalışma evreni için en az 700 kişilik bir örneklem hacmi ile çalışmak gerekmiştir. Bu yönde, araştırmacının çalışma evreni olarak belirlenen kategorilerin toplam

nüfus içerisindeki temsil oranları göz önünde bulundurularak toplam 723 kişilik bir örneklem kümesi oluşturulmuştur (Tablo 1):

Tablo 1: Örneklem Kümesi

	Sayı	%
Türk Kökenli Göçmenler	431	%59.7
Boşnak Kökenli Göçmenler	149	%20.6
Arnavut Kökenli Göçmenler	143	%19.8
Toplam	723	%100

Her ne kadar çalışma evreni için ayrı bir kategori olarak kabul edilmesine de örnekleme oluşturulan göçmen gruplarının geldikleri ülke/bölge dağılımı şu şekildedir (Tablo 2):

Tablo 2: Örneklemde Yer Alanların Geldikleri Ülke/Bölge İtibarıyla Dağılımı

	Sayı	%
Bulgaristan	158	%21,9
Yunanistan	154	%21,3
Eski Yugoslavya Sancak ve Kosova Bölgesi	149	%20,6
Eski Yugoslavya-Makedonya Bölgesi	262	%36,3
Toplam	723	%100

“Nitel araştırma” bağlamında derinlemesine görüşme yapılacak kişilerin seçimi ise “teorik örnekleme” yöntemine göre belirlenmiştir. “Teorik örnekleme” bağlamında, örneklem, araştırmacının teorik çıkarımları ile belirlenmiş ve araştırmanın başlangıç aşamasında oluşturulmamıştır. Teorik örneklemede, araştırma süreci içinde teorik bir doyum noktasına ulaşılan kadar, örnekleme oluşturacak birim ya da bireylerin seçimi devam eder. Araştırmacı, analizlerine yeni bir veri ilave etmeyen, yeni bir katkı sunmayan görüşmelere kadar örnekleme belirlemeye devam eder. Bu yönde, Türk, Boşnak ve Arnavut kö-

kenli göçmenler arasından araştırma probleminin temel önemdeki öğeleri hakkında fikir sahibi olan, deneyimleri olan, yaşantılarından bu öğeler hakkında zengin bir bilgi sunabilecek toplam 45 kişiyle (16 Türk kökenli, 15 Boşnak kökenli, 14 Arnavut kökenli göçmenle) yapılan derinlemesine görüşmeler sonunda artık teorik bir doyum noktasına ulaşıldığına kanaat getirildiğinden süreç sonlandırılmıştır.

Tarihsel ve Kültürel Arka Plan

Türklerin Balkanlar’la ilk teması M.S. 4. ve 5.asırlarda Batı Hunlarıyla olmuştur. Daha sonra bölgeye 6. asırda Avarlar, 7. asırda Bulgar Türkleri, 10.-13. asırlarda, Kumanlar, Peçenekler gelmiştir. Bu dönemlerde bölgeye gelen bu Türk boyları kendi devletlerini kurmuşlar, ancak fazla yaşatamamışlardır. Dolayısıyla ya buraları terk etmişler ya da yönettikleri topluluklar arasında erimişlerdir (Gökdağ, 2003:287).

Balkanlar’da asıl uzun süreli ve kalıcı ilişkiler ise 13. yüzyıldan itibaren Osmanlılar zamanında başlamış ve günümüze kadar da devam etmiştir. Süleyman Paşa’nın 1354 yılında Gelibolu’ya ulaşmasıyla başlayan fetih hareketi, kendisinden sonra dalgalar halinde devam etmiş ve Balkanlar kısa bir süre sonra Osmanlı’nın en önemli kanatlarından biri haline gelmiştir (İsen, 1997:13). Yıldırım Bayezid Dönemi’nde Türklerin gücü Tuna nehrini aşmış, 1391 yılında Eflâk olarak adlandırılan Güney Romanya Prensiği Osmanlı hâkimiyetini tanımış, ertesi yıl ise Selanik fethedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet 1481 yılında öldüğünde bugünkü Kırım-Romanya-Bulgaristan-Yugoslavya-Makedonya-Kosova-Bosna-Arnavutluk-Yunanistan

toprakları Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştı (İbrahimgil, 2003:191).

Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihleri sonucunda Balkanlar'da, Anadolu'nun hemen her tarafından gelen, çoğunluğu ise Karamanoğulları ve Aydınöğulları'nın oluşturduğu büyük bir Türk nüfusu ortaya çıkmıştır (Önder, 2007:321). Netice itibariyle, Osmanlı'nın Rumeli toprakları üzerinde yaklaşık 500 yıl süren bu iktidar döneminde bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı büyük ölçüde etkilenmiştir. Bugün bile Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Yunanistan, Lehistan, Romanya, Hırvatistan ve Yugoslavya bölgelerinde Osmanlıların izlerine rastlamak mümkündür (İnbaşı, 2003:17).

Ancak, 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Balkan topraklarındaki bu manzara değişmeye başlamış ve Osmanlı buralardan kademe kademe çekilmek zorunda kalmıştır. 1832 yılında Yunan Krallığı kurulmuş, 1878'de ise Romanya, Sırbistan ve Karadağ devlet olarak teşekkül etmiştir. Makedonya, Batı Trakya ve Bulgaristan'ın bazı bölgelerinden ise 1912 yılında çekilmek zorunda kalmıştır (İsen, 1997:13). Özellikle Balkan Savaşından sonra, Türkleri, Balkanlardan tamamen atma girişimi başlamış ve büyük kitlesel göçler yaşanmıştır (Önder, 2007:323). Böylelikle, bölgede yaşayan Müslüman-Türk toplulukları açısından yeni ve zorlu bir dönem başlamıştır.

Dolayısıyla, kaybedilen topraklardan Türkiye'ye dalga dalga büyük göç akınları gerçekleşmiş ve bu göçler sonucu Türk nüfusu Balkanlar'da azalırken Türkiye'de artmıştır. Türk topraklarına 1850-1970 dönemi itibariyle gelen göçmenlerin ve "bunlar-

dan doğan yeni kuşakların" sayısını 10.000.919 olarak hesaplayan Kazgan (1985:1556), bu sayının, Türkiye'nin 1970 yılı nüfusu (35.666.549) içerisinde %30 gibi bir orana denk düştüğünü belirtmektedir. Cumhuriyet dönemindeki kayıtlara geçen ve tahmini olarak ilave edilen rakamlara göre ise, Rumeli'den Türkiye'ye gelen göçmen sayısı yaklaşık 1.800.000 dolaylarındadır (Ağanoğlu, 2001:342-343).

Genel itibariyle, 1878 yılından günümüze gelinen süreçte Balkanlar'dan 2,5 milyonun üzerinde bir nüfus kitle si Türkiye topraklarına göç etmiştir. Ancak bu veriler, bireyin doğrudan kendi göç etkinliğini ifade etmekte olup, Türkiye'ye göç ettikten sonra ailesine katılan çocukları ve hatta onların da çocuklarını kapsamamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki Balkan kökenlilerin sayısına ilişkin net bir rakam ileri sürmek son derece güçtür (Coşkun, 2001:48). Ancak, 19.yüzyıldan günümüze kadar bölgeden Türkiye'ye yönelik gerçekleşen nüfus hareketliliği sonucunda, bizzat kendisinin ya da anne veya baba tarafından 'Balkan kökenli' olanların Türkiye nüfusu içinde önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir.

Balkanlarda Türk ve Müslüman'ın yaşadığı hemen her ülkeden Türkiye'ye kitlesel göçler yaşanmıştır (Özlem, 2011:1). Ancak, söz konusu bölgelerin ve Balkanların, Anadolu'dan Türkmen gruplarının gelerek yerleştiği topraklar olduğu dikkate alındığında, bu göçleri hareketlilik tipi açısından kısmen de olsa "*vatana-dönüş*" veya "*dönüş-göçü*" diye nitelenmek olasıdır (Kocacık, 1997:137-138). Nitekim, Çavuşoğlu'na (2008:152-153) göre, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi göç hareketlerinin başlıca ortak yönü, Türk soyundan

olmayanlara da göç olanağı tanımış olmalarıdır. Yalnız Cumhuriyet'e ait ölçüt, Türk soyundan olmayanların Türklerle biyolojik ve/veya kültürel olarak bütünleşmiş bulunmalarına dikkat etmekte iken, Osmanlı'ya ait ölçütte böyle bir dikkat söz konusu olmamıştır. "Müslüman" olmak, Osmanlı dönemi göçlerinde "doğrudan ve bağımsız tek ölçüt", Cumhuriyet dönemi göçlerinde ise "dolaylı ve bağımlı bir ölçüt" olarak dikkate alınmıştır. Ancak her iki dönem göçmenlerinin ağırlıklı ortak niteliği, Türk soyundan olmak veya Türk kültürüne bağlı bulunmak olmuştur. Kısacası, bugün Türkiye'de "muhacir" olarak tanımlanan Balkan/Rumeli göçmenleri, Osmanlı ve daha öncesinde Balkanlar'a konumlandırılan Türklerin Anadolu'ya geri göçü ve Balkan topraklarında kendini Türk bilen ya da Türklerle tarihi, kültürel ve inanç bağları olan hatta akrabalıkları bulunan Müslüman topluluklardır (Sait, 2010: 10).

Bulgular

Kimliğin Tarihsel ve Kültürel İnşası

Kimlik sorusu, hepimizin gündelik yaşamındaki temel sorularından biridir. Birey toplumsal ilişkilerinden ve diğerleriyle olan karmaşık bağlarından referans alır. Bu yüzden, her birey hemen her zaman çok sayıda kimliğe sahip olmuştur (Vatandaş, 2004:17). Göçmenlerin, kendilerini öncelikle nasıl tanımladığı konusundaki verilere bakıldığında "öncelikle bir Türk olarak" tanımlayanların ön planda olduğu gözükmektedir. Bunu sırasıyla "Müslüman", "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı" ve "gelenen yerli olarak" olarak tanımlama izlemektedir (Tablo 3):

Tablo 3: Kişinin Kendisini Öncelikle Nasıl Tanımladığı (Tüm Göçmen Grupları)

	Sayı	(%)
Öncelikle bir Türk olarak tanımlarım	532	%73,6
Öncelikle bir Müslüman olarak tanımlarım	102	%14,1
Öncelikle geldiğim yerli olarak tanımlarım	28	%3,9
Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olarak tanımlarım	36	%5
Öncelikle bir göçmen/muhacir olarak tanımlarım	8	%1,1
Cevap yok	17	%2,4
Toplam	723	%100

Herhangi bir bireyin sahip olduğu kimliklerin listesi potansiyel olarak sonsuza kadar uzanır, dolayısıyla, aidiyetler de aynı şekilde sonsuza kadar uzanır. Çünkü, her kimlik bir aidiyettir. Bütün bu aidiyet çeşitliliği içerisinde aidiyetlerden hangisinin öne çıkarılacağı, birey veya topluluk için hangi kimliğin diğerlerine göre daha anahtar role sahip olacağı birçok etkene bağlıdır (Vatandaş, 2004:18). Bu yönde, örneklemde yer alanlara doğrudan kendilerini nereye ait hissettikleri soruldu:

Tablo 4: Kişilerin Kendilerini Nereye Ait Hissettikleri (Tüm Göçmen Grupları)

	Sayı	(%)
Türkiye	650	%89,9
Bulgaristan	10	%1,4
Yunanistan	3	%0,4
Eski Yugoslavya	7	%1
Türkiye ve Bulgaristan	4	%0,6
Türkiye ve Yunanistan	5	%0,7
Yaşadığım yere	24	%3,3
Doğduğum yere	10	%1,4
Toplam	723	%100

Göçmenlerin %89.9'nun 'kendilerini Türkiye'ye ait olarak hissettikleri' görülmektedir (Tablo 4). "Nitel araştırma" bağlamında konuya ilişkin farklı göçmen gruplarından kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen söylemler şu şekildedir:

Tablo 5: "Türk Kökenli" Göçmenlerin Söylemleri:

- "Türk'üm, hangi ülkede olursam olayım Türk olacağım, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşayım";
- "Doğuştan Türkiye'ye ait hissediyorum, bizler Osmanlı mirasçısıyız";
- "Anadolu insanıyım, Avrupa'ya gittim tekrar döndüm, soydaş da göçmen de değilim";
- "Ben bu toprakların esas sahibi Türk'üm";
- "Biz oralarda çok zorluk çektik, Türk'üz Türk olarak Türkiye'de yaşamak isteriz";
- "Biz Müslüman ve Türk'üz", benim özüm zaten Türk";
- "Türkiye vatanım, asla geriye bakmıyorum";
- "Biz öz be öz Türk'üz, sadece öz kültürümüze bazı farklı unsurlar eklendi";
- "Biz daima Müslüman'dık ve hep öyle de kaldık";
- "İslam ve Milliyetçilik bizim için hep en önemli korumamız gereken değerler olmuştur";
- "Bazen bizi Türk değil de Bulgar'mışız gibi eleştiriyorlar, biz Türk'üz";
- "Biz de Türk'üz orada doğmayı biz istemedik, burada çok mutluyuz";
- "Türk kimliğine ve dinimize her zaman sahip çıkalım";

Söylemlerden, "Türk kökenli" göçmenlerin özellikle milliyetçilik unsurunu ön plana çıkararak Türk kimliğini vurguladıkları görülmektedir (Tablo 5). Bir başka araştırmanın (Şen, 2004:44) sonuçları da göstermektedir ki; "...tarih bilinci Türklük bilin-

cini güçlendiren bir bağ konumundadır, göçmenlerin Türkiye'ye gelmeden önce buldukları ülkelerde gördükleri baskılar karşısında gösterdikleri direnç güçlenen bir milliyetçilik duygusunu yaratmıştır...". Şüphesiz, "Türk kökenli olmayan" Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerde bu durum daha çarpıcı bir hal almaktadır.

Tablo 6: "Boşnak Kökenli" Göçmenlerin Söylemleri:

- "Eğer Türkiye'de yaşıyorsak hepimiz Türk'üz, ama kökenimiz de önemli sahip çıkmalıyız";
- "TRT'de Boşnakça yayına gerek yok, tek dil, nerede eklemek yiyorsan oraya aitsindir";
- "Allah'a şükür Türk'üm, Müslüman'ım inşallah çocuklarım da öyle olur...ne mutlu Türk'üm diyene";
- "Elhamdülillah Müslüman'ım, Türk'üm, Irkım Boşnak";
- "Cumhuriyeti/İslamiyeti severim, Türk bayrağı altında yaşamak önemli";
- "TRT'de Boşnakça yayını olsa da olur olmasa da, T.C. vatandaşsınız, biz Türkleştik artık";
- "Özellikle Türkiye'de doğmuş yeni kuşaklar (benim çocuklarım) Boşnak nedir çok bilmezler.";
- "Gelin Yugoslavya sizin olsun deseler gitmeyiz...biz Yugoslavya'dayken dedelerimiz şehit olmuş...her zaman Osmanlı'nın yanında olmuşuz...dinimiz İslam, Türk olmak bizim için önemli";
- "Biz Boşnak'ız ama evvela Türk'üz bizim yaşlılarımız dua ederken bile önce Türklüğümü, dinimi ve Müslümanlığımı korusun Yarabbi derler";
- "Önce Boşnak'ım, Boşnak göçmeniyim ama aynı zamanda Türk'üm de";
- "Boşnaklık yakıştırmadır biz Türk'üz (dedelerimiz Konyalı)";

Tablo 7: “Arnavut Kökenli” Göçmenlerin Söylemleri:

- “Geleneklerimiz, kökenimiz farklı olabilir ama ben önce T.C vatandaşıyım”;
- “Türk bayrağı için akan kanda biz göçmenlerin de kanı vardır...biz de Türküz...”;
- “Osmanlı torunlarıyz birlik ve beraberliğimizi koruyalım”;
- “Birçok Arnavut yemin ederken, hala, Türklük dinimin hakkı için der”;
- “Osmanlı, Türk kültürü, Osmanlı kültürünü yaşamak önemli, biz Konya’dan geldik biz Türküz”;
- “Arnavut’uz ama Türküz de ayırmıyoruz”;
- “Burada yaşıyoruz Müslüman’ız ve Türküz ama kökenimizi de unutmadık”;
- “Kendimi tam olarak Türkiye’ye ait hissediyorum”.

Tablo 6 ve 7’deki göçmen söylemleri birlikte değerlendirildiğinde, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerde “Türklük ve Boşnaklık” veya “Türklük ve Arnavutluk” unsurlarının ikisinin de bu kişilerin söylemlerinde mutlaka bir arada kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra Osmanlı ve Müslümanlık kavramlarının da sürekli birlikte kullanıldığı görülmektedir. Şüphesiz, bu durum ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişten veya bağdan kaynaklanmaktadır. Söylemler, Osmanlı mirasını, kültürünü paylaşılan bir ortaklık olarak karşımıza çıkarmaktadır. Örneğin, Bahadır’a (2002:90-136) göre, pek çok Arnavut kökenlinin hâlâ ulusal övünç meselelerinden biri, Osmanlı geçmişi ve Osmanlı devletinin Arnavut kökenli vezir ve sadrazamlarıdır...bunu ‘Debreli’ bir Arnavut’un söylemlerinden anlamlandırmak mümkündür (Tablo 8):

Tablo 8: “Arnavut Kökenli” Göçmenlerin Söylemleri:

“Biz, Arnavutlar, Osmanlı devletine şu kadar sadrazam yetiştirdik”;

“Biz, Osmanlı terbiyesi ile yetiştik. Evimizde Türkçe konuşulurdu. Baba gelince ayağa kalkılır; yemek, vaktinde yenirdi...ben bir kelime Arnavutça bilmezdim...anadilimi ilkokula başladıktan sonra öğrendim...ama bana diyebilirsin niye okula da Türkçe devam etmedin diye...bizde Arnavutluk vardır”.

Nitel araştırma bağlamında örneklemde yer alan köken itibarıyla Türk olmayan Müslüman ulus ve grupların (Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerin), kendilerini zaman zaman Türk olarak tanımladıkları görülmektedir. Konuya tarihsel açıdan bakılacak olursa, Balkanlar’da Türk veya Türklük gibi terimlerin bir dar, bir de geniş anlamı vardır. Dar anlamda Türk, Asya’dan Anadolu’ya gelen, oradan da bir bölümü Rumeli’ye geçen etnik Türklerdir. Kelimenin geniş anlamı ise bir ulus adından ziyade bir kültürel kimliği, yaşam tarzını, hatta Müslümanlığı ve bunlara dayalı bir üst kimliği ifade etmektedir (Bahadır, 2002:81). Türklük, Balkan gruplarının kendilerini tanımlarken sık başvurdukları bir nitelemedir. Balkan tarihçisi Maria Todorova’ya (1995:70) göre, bunun nedeni, etnik kökenleri ne olursa olsun, Balkanlar’daki tüm Müslümanların aralarında yaşadıkları Hıristiyan uluslardan ayrı bir “millet” olarak algılanmasıdır.

Balkan Müslümanları için, dinî kimlikleri her zaman etnik kimliklerden çok önce gelmiştir. Özellikle Boşnaklar, kendilerini hep Osmanlı ekseninde görmüşlerdir. Dolayısıyla, çoğu etnik olarak Türk olmayan bu insanlar, kendilerini daha çok Türklere yakın hissetmektedirler. Balkan uzmanı Eran Frankel

(1991), aynı durumun Makedonya için de geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, Makedonyalı Müslümanlar çoğu kez Slav olmayan bir İslam kimliğini benimsemişlerdir. Makedonya'daki Müslüman Arnavutlar da Slav kimliğini benimsemektense, "Türk" olarak tanımlanmayı tercih ederler.

Todorova (1995:72), Türk olmayan Balkan Müslümanlarının kendilerini Türklükle özdeşleştirme eğilimlerine gösterge olarak, 20.yüzyıl boyunca Balkanlar'dan Türkiye'ye göç eden Slav Müslümanlarının (Arnavutlar dahil), Türk kimliğini benimseyerek Türk toplumu içinde erimelerini gösterir. Bu durum, Osmanlı mirasının Türk etkisine dönüşmesinin açık bir örneğidir. Tüm Balkanlarda da aslında etnik olarak "Türk" olmamalarına karşın, kendilerini "Türk" olarak gören ya da görmeye eğilimli büyük bir Müslüman nüfus vardır. Özdeş olarak görülen Müslümanlık ve Türklük unsurlarını birleştiren ortak zemin ise Osmanlı kimliği olmaktadır. Bu anlamda, Türkiye'ye tarihsel olarak Osmanlı'dan kalan büyük bir Balkan inisiyatifi söz konusudur. Bahadır'a, (2002:87) göre de, Türklerle Balkanların Müslüman ulusları arasındaki yakınlık, benzerlikten de öte ayniyet ölçüsündedir. Bu topluluklar Müslümanlığı kabul etmekle beraber ana dillerini korumuşlar; fakat bu, onların kimlik ve kültür özelliklerinin Türkleşmesini engellememiştir. Sonuçta, Balkan Müslümanları açısından dinin bir tür ulusal mensubiyet belirleyen bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Böylece din birliğinden ilginç bir millî birlik doğmuştur.

Peki, sadece din birliği, bir ulusu ötekine bu kadar yakınlığa getirmeye yeterli midir? Bahadır'ın (2002:91-92) yorumuna göre; "...Orta ve Batı Avru-

pa Ulusları için, Roma İmparatorluğu/Latin Uygarlığı/Hıristiyanlık (Katoliklik) ilişkisi ne ise; Doğu Avrupa ulusları (Slavlar) için, Bizans İmparatorluğu/Grek Uygarlığı/Ortodokslik ilişkisi ne ise; daha küçük çapta, Balkan Müslümanları için de Osmanlı İmparatorluğu/Türk Uygarlığı/Müslümanlık ilişkisi aynı şey olmuştur. Yani bir din alınırken aynı zamanda bir uygarlık alınmış ve bir sisteme entegre olunmuştur...".

Bu anlamda, Balkan göçmenlerinin söylemlerinden dinî kimliğin "bağlayıcı bir üst kimlik" (Saraç, 1996:1815) olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Herhalde Türklük kavramı ile din arasında tarih boyunca kurulagelmış paralellikten olsa gerek, bazı vicdanlarda, hâlâ bu ikisinin yan yana mütalaa edildiğini gözlemek mümkündür: "*Türkçe bilmeyen Allah'tan korkmaz*" söyleminde olduğu gibi (Bahadır, 2002:94). Dolayısıyla, bu durum söz konusu göçmenlerin benimsedikleri "dile" de yansımıştır. Nitekim, göçmen grupları arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın değerlendirildiğinde anadil olarak kabul edilen Türkçe'nin oranı %88.1'dir (Tablo 9).

**Tablo 9: Anadil kabulü
(Tüm Göçmen Grupları)**

	Sayı	(%)
Türkçe	637	%88,1
Yunanca	1	%0,1
Boşnakça	5	%0,7
Arnavutça	2	%0,3
Bulgarca	2	%0,3
Türkçe ve Arnavutça	36	%5
Türkçe ve Yunanca	2	%0,3
Türkçe ve Boşnakça	2	%0,3
Türkçe ve Makedonca	34	%4,7
Toplam	723	100,0

Türk kökenli göçmenlerin söylemlerinde vatan (anavatan) vurgusunun özellikle ön plana çıkarıldığı tespit edilmiştir. Şen'in (2004:47) de belirttiği üzere, "söylemleri milliyetçi kurguyla bütünleştiren önemli bir nokta vatan düşüncesidir...vatana (anavatan) yönelik oluşturulan sadakat, onu sahiplenme ve onun tarafından sahiplenilme düşüncelerine eşlik etmektedir...". Bu konudaki göçmen söylemleri şöyledir (Tablo 10):

Tablo 10: "Türk Kökenli" Göçmenlerin Söylemleri:

- "Türkiye anavatanımız bunun için çok mücadele verdik başka ülke asla düşünmem";
- "Biz Türkiye'ye gelebilmek için çok mücadele ettik, vatanımızda yaşamak bizi mutlu ediyor";
- "Tekrar bir başka ülkede azınlık durumuna düşmek istemezdim, vatanımız burası, buraya gelmek için o kadar mücadele ettik";
- "Türk bayrağı altında yaşamak kadar güzel bir şey yoktur";
- "Bizim anavatanımız Türkiye olduğu için burada bulunmaktan çok mutluyum";
- "Bizim özlemimiz Türkiye, vatan burası"

Aslında, Türkiye'ye göçen Balkan kökenli halkımızın çok büyük çoğunluğu Osmanlı döneminde Anadolu'nun her tarafından gidip Balkanlar'a yerleşen, çoğunluğu Karamanoğlu ve Aydınoğlu Türkmenleri olan insanlarımızdır (Önder, 2007:325-326). Köken ve ırksal olarak Türk asıllı olan bu soydaşların, her ne kadar Türkiye dışında başka bir ülkeye de aidiyet geliştirdikleri şeklinde yorumlanabilecek bazı unsurlar olabilsede, görüşülen kişilerden kimliklerinde Türk kimliği dışında başka kimliklerin de izleri olduğu yönünde herhangi bir söylemle karşılaşılmamıştır.

Kimi zaman, Türk kökenli göçmenlerin kendilerini yerliler üzerinden tanımlamaları, onlardan kendilerini ayrı tutan özelliklerini ön plana çıkarmaları, kendi grupları için kullanılan (*çalışkan-egitimli-görgülü vb.*) olumlu ve yerlileri olumsuzlayan (*tembel-müsrif-kıskanç vb.*) ifadeler, zaman zaman yaşanan ötekileştirme süreçleri onları bu toplumdan ayrı kılan özellikler olarak görünmesine rağmen, bu durum Türk soyundan gelen göçmenlerin ikili bir kimlik yapısına ya da çifte bir aidiyete sahip olabilecekleri anlamına gelmemektedir. Aslında birçok Türk göçmeninin Bulgaristan, Yunanistan ve eski Yugoslavya Bölgeleriyle bağlantısı sürmektedir. Birçoğu, aynı zamanda örneğin geldiği yerin vatandaşlığına da sahiptir. Ancak, bu durum göçmelerce çoğunlukla pragmatik bir davranış olarak yorumlanmaktadır. Bu anlamda, aslı ve kültürü aynı olan ve anavatan olarak kabul ettiği Türkiye'de yaşayan Türk kökenli bir göçmenin ağırlıklı olarak Milliyetçilik temelinde oluşturduğu bir kimlik formunda çoklu-aidiyetlerden/kimliklerden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Bu tür bir yorum, öz-kültüründen farklı bir ülkede yaşayan ve o kültürün özellikleriyle (kuşaklar boyunca) artık donanmaya başlayan kimliklerle ilintili bir konudur.

Ancak, örnekleme yer alan "Boşnak" ve "Arnavut" kökenli Müslüman göçmenler için durum farklılaşmaktadır. Daha önceki söylemlerde vurgulandığı üzere, bu göçmenler kimliklerini inşa ederlerken çoğu zaman farklı referanslara başvurmaktadırlar. Bu yönde, daha önceki söylemler arasından konuyu açıklayacak olan bazı veriler seçilmiştir (Tablo 11 ve 12):

Tablo 11: “Boşnak Kökenli” Göçmenlerin Söylemleri:

- “Biz Boşnak’ız ama evvela Türk’üz bizim yaşlılarımız dua ederken bile önce Türk’lüğümü, dinimi ve Müslümanlığımı koru Yarabbi derler”;
- “Müslüman’ım/Türk’üm/Irkım Boşnak”;
- “Osmanlıdan bu yana savaşta ve barışta her zaman Türklerle beraber olduk ve böyle de olacak”;
- “Biz de Türk’üz ama soyumuz Boşnak”;
- “Aynı dindeniz ve bize Avrupa’da Müslüman değil Türk gözüyle bakıyorlar”;
- “Önce Boşnak’ım, Boşnak göçmeniyim ama aynı zamanda Türk’üm de”;
- “Burada yaşıyoruz Müslüman’ız ve Türk’üz ama kökenimizi de unutmadık”.

Tablo 12: “Arnavut Kökenli” Göçmenlerin Söylemleri:

- “Adetlerimiz farklı olabilir ama ben önce Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım, Türk’üm sonra Arnavut’um”;
- “Eğer Türkiye’de yaşıyorsak hepimiz Türk’üz, ama kökenimiz de önemli sahip çıkmalıyız”;
- “Geleneğimiz, kökenimiz farklı olabilir ama ben önce Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım”;
- “Türk bayrağı için akan kanda biz göçmenlerin de kanı vardır. Biz de Türk’üz...”;
- “Birçok Arnavut yemin ederken, hala, “Türklük dinimin hakkı için der”;
- “Arnavut’uz ama Türk’üz de ayırmıyoruz”;

Nitekim, örnekleme yer alan “Boşnak” ve “Arnavut” kökenli göçmenlerin söylemlerinde, kendilerini tanımlarken bile zaman zaman Boşnak veya Arnavut zaman zaman Türk kimliğinin ön planda olması, kimi zaman Boşnak veya Arnavut kültürünün özelliklerine vurgu yapılması, kimi zaman Osmanlı mirası ve Müslümanlığın öne çıkarılması, kimlik inşalarında farklı unsurların bir araya geldiğini göstermektedir. Bu yönde, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerin, çoklu sadakat/aidiyet anlayışına dayalı bünyesinde bir-

den fazla unsuru barındıran bir kimlik anlayışına sahip olduklarını söylemek bir derece mümkündür. Ancak, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenler her ne kadar bazı kültürel farklılıkları olsa da öz kültür itibarıyla ortak bir tarihsel geçmiş nedeniyle bu toplumun yapısından uzaklaşmamışlardır.

Dolayısıyla, buradan çıkan en önemli sonuç, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenler için çoklu-kimlik/çoklu-sadakat gibi kavramların kullanılabilmesi, ancak, bu grupların Türk toplumuyla olan tarihsel ve kültürel bağını unutmamak gerektiğidir. Zira, “...Yugoslavya-Makedonya’dan Türkiye’ye “kitlese” 1952-67 göçünde, yerel makamlardan “etnik” kökeninin “Türk” olduğuna ilişkin belge alan göçmen adayları, bölgedeki Türk temsilciliklerinde kökenlerinden çok “Türk-kültürü ve Türk-bilinci” taşıyıp-taşımadıkları yönünden incelenmiştir...ve doğaldır ki bu kültürden ve bilinçten yoksun olan Türk kökeninin talebi reddedildiği gibi, bu kültürü ve bilinci taşıyan Arnavut etnik kökeninin talebi kabul edilmiştir...” (Çavuşoğlu, 2007:147-148). Nitekim, örneklemedeki Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerin özellikle “vatan/anavatan” konusundaki söylemleri dikkat çekicidir (Tablo 13 ve 14):

Tablo 13: “Boşnak Kökenli” Göçmenlerin Söylemleri:

- “Aslımızın bu ülkeye dayalı olduğuna inanıyorum”;
- “Müslüman olduğumuz için ve can güvenliğimiz için başka ülkeyi istemem”;
- “Biz eski Osmanlı’nın yeni Türkiye Cumhuriyetinin orada kalmış evlatlarıyız... bu yüzden Türkiye anavatan olduğu için başka bir yere göç etmiş olmak asla istemezdim”;
- “Türkiye’yi anavatanım görüyorum”;
- “Osmanlı torunları olduğumuz için anavatanımız olarak Türkiye’yi seçtik”;

Tablo 14: “Arnavut Kökenli” Göçmenlerin Söylemleri:

- “Kendimize en yakın gördüğümüz ülke Türkiye’;
- “Türkiye inançlarımızı ve kültürlerimizi yaşayacağımız en ideal ülke”;
- “Anavatanımız burası Türkiye’den memnunuz”;
- “Örf adetler aynı ve kendimi Türkiye’ye ait hissediyorum”;
- “Bizim özümüz kökümüz Osmanlı’ya dayanmaktadır”.

Kişilerin kendilerini buldukları yerin bir parçası olarak değerlendirmeleri, kendilerini ‘oralı’ saymaları önemli bir unsurdur. Çünkü, gelinen yerde/toplumda kendini yabancı olarak algılayan bir kişinin etkin bir biçimde o toplumsal hayata katılması mümkün değildir. Özellikle, “bizim çocuklarımız, gençlerimiz artık göçmen gibi (gözükmeyecek) görünmüyor”; “Artık yerli-göçmen diye bir şey yok”; “Bizim çocuklarımız yerli gibi yetişiyor, zamanla göçmenlik kalmayacak”; “Kendimize artık göçmen demeyi yakıştırmıyoruz” vb. söylemler bu duruma daha net açıklamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye’deki Balkan göçmenleri, hem geldikleri ülke itibariyle hem de etnik kimlik anlamında değişkenlik göstermektedir. Ülke farklılığı esas alındığında, Balkanlar’da Türk ve Müslüman’ın yaşadığı her ülkeden Türkiye’ye kitlesel göçlerin yaşandığı görülür. Dolayısıyla, içinde yaşadığımız toplumda Türk etnik kökenli veya Türk etnik kökenli olmayan farklı Balkan göçmeni gruplar, mutfaktan yemek adabına, konuşma aksanından giyim kuşam ve folklara kadar (Yusuf, 2006:115) hemen her alanda yüzyıllar içerisinde oluşturdukları az veya çok farklı bazı kültürel değerleri

Türkiye’ye taşımışlardır. Bu kültürel alış-veriş farklı kimliklerin birbirleriyle tanışması ve etkileşmesi noktasında önemlidir. Ancak, her ne kadar farklı kimlik ve kültürlerin varlığından söz edilebilse de, bu grupların aynı coğrafya üzerinde uzun yıllar yaşadığını birçok ortak kültürel değerlerin paylaşıldığını göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Nitekim, örneklemde yer alan “Türk kökenli” göçmenlerin, Balkanlı kimliğini özellikle Milliyetçilik unsurunu ön plana çıkararak Türklük, Müslümanlık ve Osmanlı mirasıyla özdeşleştirerek vurguladıkları tespit edilmiştir. Kimi zaman, Türk kökenli göçmenlerin kendilerini yerliler üzerinden tanımlamaları, onlardan kendilerini ayrı tutan özelliklerini ön plana çıkarmaları, zaman zaman yaşanan ötekileştirme süreçleri onları bu toplumdan ayrı kılan özellikler olarak görünmesine rağmen, bu durum Türk soyundan gelen göçmenlerin ikili bir kimlik yapısına ya da çifte bir aidiyete sahip olabilecekleri anlamına gelmemektedir. Aslı ve kültürü aynı olan ve anavatan olarak kabul ettiği Türkiye’de yaşayan Türk kökenli bir göçmenin ağırlıklı olarak Milliyetçilik temelinde oluşturduğu bir kimlik formunda çoklu-aidiyetlerden/kimliklerden bahsetmek çok doğru görünmemektedir

Ancak, “Boşnak” ve “Arnavut” kökenli göçmenler için durum farklılaşmaktadır. Nitekim, örneklemde yer alan “Boşnak” ve “Arnavut” kökenli göçmenlerin söylemlerinde, kendilerini tanımlarken zaman zaman Boşnak veya Arnavut zaman zaman Türk kimliğinin ön planda olması, kimi zaman Boşnak veya Arnavut kültürünün özelliklerine vurgu yapılması, kimi zaman

Osmanlı mirası ve Müslümanlığın öne çıkarılması, kimlik inşalarında farklı unsurların bir araya geldiğini göstermektedir. Söylemler, özellikle Osmanlı mirasını, kültürünü paylaşılan bir ortaklık olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu yönde, Boşnak ve Arnavut kökenli göçmenlerin her ne kadar bazı kültürel farklılıkları olsa da ve çoklu kimlik/aidiyet anlayışına bir ölçüde uygun düştüklerini söylemek mümkün gözükse de, söylemlerden hareketle bu grupların Türk toplumuyla tarihsel ve kültürel gerekçelerle çok güçlü bir bağ kurmuş olduklarını söylemek mümkündür. Bu perspektiften bakıldığında, günümüze dek uzanan süreçte “Boşnak” ve Arnavut” kökenli göçmenlerin de özellikle Osmanlı mirası ve Müslümanlık çerçevesinde geliştirilen ortak bir Balkanlı kimliğini ön plana çıkarttıklarını belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H.Yıldırım. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*. İstanbul:Kum-Saati Yayınları, 2001.
- Bahadır, Gürbüz. *Batı'dan Doğu'ya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler*. Konya: Çizgi-Kitap, 2002.
- Coşkun, D. Birgül. Bulgaristan'la Yeni Dönem. Ankara: ASAM Yayınları, 2001.
- Çavuşoğlu, Halim. “Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67 Kitlesel Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi”. *Mülkiye* 251/Cilt:XXX (Yaz 2006):151-184.
- Çavuşoğlu, Halim. “Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri”. *Bilig-41(Bahar 2007)*:123-154.
- Çelik, Celalettin. “Kurumsallaşma ve Cemaatleşme Arasında Göçmen Kimliği”. *Marife Bilimsel Birikim-2* (Güz 2003):235-247.
- Doğanay, Filiz. “Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi”. *Toplum ve Göç, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi, DİE* (1997):194-205.
- Frankel, Eran. *Turning a Donkey into a Horse: Conflict and Paradox in the Identity of Macedonian Muslims*. Miami: 23rd National Convention of the AAASS, 1991.
- Gökdağ, A. Bilgehan. “Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları”. *Balkan Türkleri; Balkanlarda Türk Varlığı, der.E. Türbedar*, (2003):287-315.

ASAM, (2003):287-315.

İbrahimgil, Z. Mehmet. “Balkanlar'daki Kültür Mirasımızla İlgili Genel Bir Değerlendirme”. *Balkan Türkleri; Balkanlarda Türk Varlığı, der.E. Türbedar*, ASAM, (2003):191-223.

İçduygu, Ahmet ve Sirkeci, İbrahim. “Cumhuriyet Dönemi Göç Hareketleri”. *75 Yılda Köylerden Şehirlere, Ed. Oya Baydar, Tarih-Vakfı Yayınları*, (1999):249-268.

İnbaşı, Mehmet. “Tarihsel Perspektif: Türklerin Balkanlar'a Yerleşmesi”. *Balkan Türkleri; Balkanlarda Türk Varlığı, der.E. Türbedar*, ASAM, (2003):1-17.

İsen, Mustafa. “Balkanlarda Osmanlı Dönemi Türk Edebiyatı”. *T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi7*, (1997):295-305.

Kazgan, Gülten. “Millî Türk Devleti'nin Kuruluşu ve Göçler”. *İletişim Yayınları, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (6.c.)*, (1985):1556-1557.

Kocacık, Faruk. “1878-1900 Yılları Arasında Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçlerin Anadolu'daki Sürekli Yerleşme Yerleri ve Toplumsal Yapıya Etkileri”. *Toplum ve Göç, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi, DİE* (1997):137-146.

Kümbetoğlu, Belkıs. “Göçmen ve Sığınmacı Gruplardan Bir Kesit; Bulgaristan Göçmenleri ve Bosnalı Sığınmacılar”, *Yeni Balkanlar-Eski Sorunlar, Bağlam Yayınları*, (1997):229-255.

Önder, A. Tayyar. *Türkiye'nin Etnik Yapısı*, Ankara: Fark-Yayınları, 2007.

Özlem, Kader. “Balkan Göçmenleri ve Türkiye'deki Siyasi Seçimler”. www.tarihistan.org. 2011

Sait, Rıfat. “Balkanların Fahri Kenti: İzmir”. *Balkan Günlüğü Gazetesi-1*(Aralık 2007).

Sait, Rıfat. “Türkiye'de Dernekleşme ve Balkan göçmenleri”, <http://www.gazeteyenigun.com.tr>. 2010.

Saraç, Erdoğan. “Makedonya Yerel Seçimler 1996 ve Nüfus Sayımı İle İlgili Nihai Veriler”. *Yeni Türkiye Dergisi*,Yıl-3,Sayı-16,Türk Dünyası-Özel Sayısı II, (1996):1815.

Şen, Hasan. “Çoklu Sadakat Ekseninde Türk Göçmenleri”. *Ege Üniversitesi, Sosyoloji Dergisi-12-13*, (2004):35-60.

Todorova, Maria. “The Ottoman Legacy in the Balkans”. *Balkans a Mirror of the New International Order*,der.G.G.Özdoğan,K.S.Eren, (1995):55-74.

Vatandaş, Celalettin. *Ulusak Kimlik Türk Ulusçuluğunun Doğuşu*, İstanbul:Açılım-kitap, 2004.

Yusuf, Sait. “Türkiye'ye Yönelik Soydaş Göçü ve Sonuçları”, *Zeytinburnu Belediyesi:Uluslar arası Göç Sempozyumu*, (2006):112-118.